

סיכום לפרק "יש מותרות"

את הבעל לגרש את אשתו, אלא שאם האיסור הוא מדברי תורה ופוסל את הילדים יש לאשה כתובה, ואילו במקום שהאיסור הוא מדברי סופרים, קנסו חכמים שלא תהיינה לאשה כל זכויות, כדי להחיש את הגירושין.

לגבי זכויות אשת כהן ואשת לוי ליהנות מן המתנות השייכות לבעליהן סוכם כי בעודן נשואות (בהיתר) אוכלות בתרומה ובמעשר, ואילו לאחר מות הבעל הכלל הוא שהאשה אוכלת בזכות צאצאיה מן הכהן והלוי רק בזמן שאין צאצאים אחרים. ובמקביל, הוא הדין לגבי בת כהן או בת לוי שאינה חוזרת לאכול ממתנות בית אביה אלא כאשר אין לה צאצאים מבעל שאינו כהן או לוי.

בדברי הסיכום למעמדן של נשים שיש פסול בנישואיהן או בייבומן נמנו ארבעה סוגים: נשים המותרות לבעל וליבם, כאשר אין איסור בנישואין אלה (אם מפני שכולם כשרים או מפני שכולם פסולים אבל מותרים בנישואין אלה לאלה), נשים המותרות לבעל ולא ליבם, או ליבם ולא לבעל – מפני שיש איסור בנישואיו של אחד מהם ולא בשל השני, אם משום שאחד האחים יש בו פסול נישואין, או מפני שהאשה היא קרובה רק לאחד מהם, וכן נשים האסורות בין לבעל ובין ליבם – משום שיש פסול שווה בנישואי שניהם.

לגבי זכויות הנשים סוכם כי בכל מקרה של נישואי איסור כופים

נוסח גט חליצה

(לפי הרמב"ם, ספר נשים, הלכות יבום וחליצה פ"ד ה"ל)

ביום פלוני כך וכך לירח פלוני שנת כך וכך למנין פלוני, למניינא דרגילנא למימני ביה במקום פלוני, אנחנא, דייני דמקצתנא חתימין לתתא, במותב תלתא כחדא הוינא יתבין בבי דינא, וסליקא לקדמנא פלונית ברת פלוני ארמלת פלוני, וקרבת לקדמנא גברא חד דשמיה פלוני בר פלוני. וכן אמרה לנא פלונית דא: פלוני בר פלוני דנא, אחוה דפלוני בעלי, מאבוה הוה, דהוינא נסיבא ליה, ושכיב, וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק. ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק. והדין פלוני אחוהי חזי ליבומי יתי. כען, רבנן אמרו ליה: אי צבי ליבומי יתי — ייבם, ואי לא — יטלע לי רגליה דימינא קדמיכון ואשרי סיניה מעל רגליה וארוק באנפוהי. ואשתמודענהוהו לפלוני דנא דאחוהי דפלוני מיתנא מאבוהי הוא. ואמרנא ליה: אי צבית ליבומי יתה — יבם, ואי לא — אטלע לה קדמנא רגלך דימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותרוק באנפך. ועני ואמר לנא: לית אנא צבי ליבומי יתה. מיד אקרינוה לפלונית דא: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", ואף להאי פלוני אקרינוהוהו ליה: "לא חפצתי לקחתה". ואטלע לה רגליה דימינא ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוהי רוקא דאיתחזי לנא מפומה על ארעא. ותוב אקרינוה לפלונית דא: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל". ואנחנא, דייני וכל דהוו יתבין קדמנא, ענינן בתריה: "חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל" תלת זימנין. ומדאיתעביד עוברא דא קדמנא שרינוה לפלונית דא למחך להתנסבא לכל מאן דתצבי, ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם. ובעית מיננא פלונית דא גיטא דחליצותא דא, וכתבנא וחתימנא ויהבנא לה לזכו כרת משה וישראל.

פלוני בר פלוני עד

פלוני בר פלוני עד

וזה תרגומו בעברית:

ביום פלוני כך וכך לירח פלוני שנת כך וכך למנין פלוני⁽¹⁾, למנין שאנו רגילים למנות בו במקום פלוני, אנו, הדיינים שמקצתנו⁽²⁾ חתומים למטה, במושב שלשה כאחד⁽³⁾ קיינו יושבים בבית הדין. ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד ושמו פלוני בן פלוני. וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי, מאביו הוא, שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לחכמים ולכל ישראל עזבו⁽⁴⁾. ובן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל⁽⁵⁾ לא עזב. וזה פלוני אחיו ראוי ליבם אותי⁽⁶⁾. עתה, חכמים אמרו לו: אם רוצה ליבם אותי — ייבם. ואם לא — יושיט⁽⁷⁾ לי רגלו הימנית לפניכם ואחלוץ נעלו מעל רגלו ואירק בפניו. והכרנו⁽⁸⁾ את פלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא. ואמרנו לו: אם רוצה אתה ליבם אותה — יבם, ואם לא — הושט לה לפנינו את רגלך הימנית ותחלוץ נעלך מעל רגלך ותירק בפניך. וענה ואמר לנו: אין אני רוצה ליבם אותה. מיד הקרינוה לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", ואף לפלוני זה הקרינוה לו: "לא חפצתי לקחתה". והושיט לה רגלו הימנית, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו הרוק שנראה לנו מפיה על הארץ⁽¹⁰⁾. ושוב הקרינוה לפלונית זו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל". ואנחנו, הדיינים וכל שהיו יושבים לפנינו, ענינו אחריה: "חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל" שלש פעמים⁽¹¹⁾. ומשנעשה מעשה זה לפנינו התרנוה לפלונית זו ללכת להינשא לכל מי שתצוה⁽¹²⁾, ואיש לא ימחה בידה מיום זה ולעולם. וביקשה מאתנו פלונית זו את שטר החליצה הזה, וכתבנו וחתימנו ונתנו לה לזכות⁽¹³⁾ כרת משה וישראל.

הדיינים העיקריים. וראה בדף קא. ב. ובנוסח רב האי גאון כתוב "במותב חמשה".

(4) וחיים לחכמים — זוהי הרחבה מנומסת של הלשון "שבק חיים לכל חי", שהשאר חיים לכל שאר ישראל.

(5) יורש ונוחל — היו גאונים שטענו כי אין צורך בנוסח זה, והמאירי מסביר כי בא למעט בן של נכרית או בן של שפחה, שטוב שייאמרו הדברים בלשון שאין בה ספק כלל.

(6) ראוי ליבם — שאין כאן איסור ערוה, או איסור אחר או מום (כגון חרש ושוטה), המעכב בדבר, שאם לא כן הרי אין זו חליצה כלל, או שאינה חליצה כשירה.

(7) יושיט — לשון המקור "יטלע" נתפרשה בכמה פנים, שעיקר משמעה כנראה כמו "יצדד", ועוד. וראה בדף לט, ב.

(8) והכרנו — כך מבואר בדף לט, ב. ושם מבואר כיצד בית דין בודקים דבר זה. ובנוסח רב האי גאון מוסיף גם שמכירים שאשה זו היא אכן היבמה.

(9) הקרינו — ראה שם, וראה בדף קו, ב. שביט דין מלמדים את היבם והיבמה לקרוא כראוי את הדברים שעליהם לומר.

(10) ראה שם.

(11) כמבואר שם שכך נהגו לעשות.

(12) המהרש"ל מוסיף שמודיעים לה שאינה רשאית להינשא לכהן.

(13) לזכות — בכמה נוסחות כתוב לזכות ולראיה. שהרי אין זה אלא שטר ראייה בלבד, שנכתב לתועלתה של היבמה.

מעיקר הדין אין צורך בגט חליצה, שהרי לא הכתב הוא הפוטר את האשה אלא מעשה החליצה עצמו. אלא ששטר זה נותנים לאשה לראיה שהיא מותרת להינשא. ועיקרם של הדברים הכתובים בשטר זה מפורשים בגמרא בדף לט, ב.

ויש אחרונים שכתבו שבזמננו אין נוהגים לכתוב גט חליצה, שכיון שאנו נוהגים לעשות חליצה בפרסום אין צורך בשטר (ראה בסוף "סדר חליצה" בשו"ע אה"ע). והמהרש"ל כתב שמנהג טוב הוא לכתוב, וגם מן הטעם שלא יבואו להוציא לעז ולומר שהיה פסול בחליצה (וראה בסוף "סדר חליצה", שהיה מנהג להכריז חרם על המוציא לעז על חליצה).

נוסח זה של שטר החליצה הוא כפי שמביא הרמב"ם, ויש נוסחות שונות במקצת אצל ראשונים ואחרונים, ובדרך כלל אינן נבדלות זו מזו אלא בפרטים קטנים, כגון בשימוש במלים עבריות במקום בארמיות, או בהוספות והשמטות של מלים מסוימות.

(1) למנין פלוני — בנוסח המהרש"ל, למשל, כתוב במפורש "לבריאת העולם". אבל היו מקומות שנהגו בהם במנין אחר, כגון במנין שטרות.

(2) שמקצתנו חתומים — כי די בחתימת שני עדים על שטר זה לעדות, ולכן מודיעים שהיה מתחילה מספר ראוי של דיינים.

(3) במושב שלשה — לכתחילה יש צורך בחמשה דיינים, כדי לפרסם את הדבר, אבל לפי מסקנת הגמרא די מעיקר הדין בשלשה, והם